EDRYCH 'MLAEN TUA'R GORFFENNOL GYDA'R DR. GERAINT JENKINS....

- ECSGLIWSIF ARALL I S.T.G. GAN EIN GOHEBYDD ALLANNOL ARBENNIG DRAW, DRAW YN FFRAINC BELL. DARLLENWCH YMLAEN.... /EIN GOHEBYDD
.....

FE DDALION NI LAN DA'R DR. GERAINT JENKINS MEWN CAFE MYGLYD YN FFRAINC. ROEDD EI WEFUS YN ILAITH A'R CAPPU-CHINO DDIWETHA AI DRWYN YNG NGHANOL LLYFR O DDETHOLIAD O WAITH SIMON WEIL. DR. GERAINT JENKINS.....UWCH-DDARLITHYDD YDD YN ADRAN HANES CYMRU C.P.C. ABERYST WYTH, AWDUR SGRIPTIAU TELEDU ('TOCYN DIWRNOD'),YSGRIFENNWR TORFEITHIOG A CHYN BEL-DROEDIWR DAWNUS. ROEDD BOIS S.T.G. YNO, YN BAROD IW HOLI AM HANES, BYWYD A RHYW....WEL FALLE DDIM RHYW.

S.T.G. PAM Y DIDDORDEB MEWN HANES?

G.J. "Dyma'r pwnc ro'ni yn ei fwynhau ore yn yr ysgol. dechraes i ddarllen fwy yn annibynnol am hanes Cymru achos fod cyn lleied wedi ei ddarparu yn yr ysgol. Ond yn fwy na dim hanes Cymru yw'r unig bwnc academaidd sydd werth ei Hastudio.

S.T.G. YDY HANES YN BWNC DIBWYS?

G.J. "Wrth gwrs nad yw e! Er rwy'n cof cofio heglu hi adre o'r coleg y n Abertawe a chael lifft gan lorry driver, pa pan glywodd e taw hanes oedd fy mhwnc i ei ymateb e oedd' 'what's the bloody us use of that?'. Dwedes i wrtho fe, 'you can't look foreward without looking back

S.T.G. BETH YW'R TROBWYNT MWYAF YN HANES CYMRU?

G.J. "Heb os, y Chwyldro Diwydiannol.— Fe wnaeth e newid fframwaith Cymru, oherwydd hynny, gwingo yn erbyn symbylau ry'm ni heddiw. Mwy na thebyg mai newid chwyldroadol nesa fydd ycynnydd aruthrol mewn technoleg- rhywbeth fydd yn ddiarth iawn i 'pen pusher fel fi.

S.T.G. PA WERSI ALLWN NI DDYSGU ODDI WRTH HANES A'R GORFFENNOL?

G.J. "Yr hyn a gawn ni mewn gwirionedd yw anwiniad nid gwersi. Trwy edrych ar y gorffennol mae rhywun yn fwy abal i wyneb bu a datrys problemau'r presennol.

MAE UNRHYWUN SYDD 'DI BOD YN DARLLEN YR WESTERN MAIL YN DDIWEDDAR
MAE LOT O SON WEDI BOD YN Y WASG YN DDIWEDDAR YN ENWEDIG YN Y WESTERN MAIL AM OGWYDD WRTH GYMREIG HONEDIG YR HANESYDD O GOLEG CAERDYDD Y BONWR DAI SMITH. BETH YW' EICH BARN CHI AM HYN I GYD?
MAE'N RHAID I FI FOD YN OFALUS BAN HYN, ACHOS FUES I'N GWNEUD YMCHWIL GYDA DAI YN YN ABERTAWE YN '68.MAE GYDAG E' RHYW FATH O BARANOIA AM Y GYMRAEG.RHYW GYMLETHDOD SY'N FAICH AR EI 'SGWYDDAU.Y BROBLEM FAWR YW EI FOD WEDI CANOLBWYNTIO YN BENNAF AR Y CYFNOD AR OL 1880, AC HEB DALU GORMOD O SYLW I'R HYN A DDIGWYDDODD CYN HYNNY.'DYW E' DDIM YN GWERTHFAWROGI Y RHEINY SY'N DARLLEN AC YN YSGRIFENNU YN GYMRAEG.

S.T.G.
PWY YN EICH BARN CHI SYDD WEDI GWNEUD Y NIWED MWYA' I GYMRU AC I'W HANES HI?
G.J.
POB TORI DAN HAUL! RWY HEFYD YN DAL I DEIMLO DICTER YN ERBYN GEORGE THOMAS. PAN ROEDD E'N YSGRIFENNYDD CYMRU,'DOEDD E'N DDIM BYD MWY NA CHACHWR.'RWY'N GWYBOD FI FOD E' WEDI CONCRO'R 'BIG C' ERBYN HYN,OND YN EI YRFA WLEIDYDDOL CACHGI OEDD E',A ACHOSODD LOT O LOES I'R GYMRAEG.

"OND YN EI YRFA WLEIDYDDOL CACHGI OEDD E'"

S.T.G.
BETH OEDD CYFRANIAD YR YMNEILLTUWYR I HANES CYMRU?
G.J.
MAE NA DUEDD I GREDU MAI GWLAD Y DIWYGIADAU CREFYDDOL OEDD CYMRU YN Y GANRIF DDIWETHAF GYDAG ADDOLI,DIRWEST A'R YSGOL SUL YN CAEL BLAENORIAETH.ER FOD YR YMNEILLTUWYR YN EITHA' DYLANWADOL,ROEDD O LEIA' HANNER POBLOGAETH CYMRU BYTH YN TYWYLLU DRWS Y CAPEL.OND MAE POB CYMDEITHAS YN CREU MYTH,MAE HYNNY'N ANOCHEL.

"ROEDD O LEIA ½ POBLOGAETH CYMRU BYTH YN TYWYLLU DRWS CAPEL"

S.T.G.
YN DDIWEDDAR RY'CH CHI 'DI GWNEUD TIPYN O WAITH TELEDU,TRWY YSGRIFENNU SGRIPTIAU I RAGLENNI HANESYDDOL.AI 'SELL OUT' YW HYN, NEU EFENGYLU?
G.J.
'SELL OUT'.MYN YFFARN I! NA,'DYW TELEDU DDIM YN CHWARAE RHAN DIGON BWYSIG YNG NGHOF Y GENEDL.MAE EISIAU DEFFRO'R CYNHYRCHWYR A'R PENAETHIAID I SYLWI AR BOTENSIAL HANES. RWY'N 'FED UP' AR WELD Y BLYDI OPERAU SEBON DI-DDIWEDD YMA.MAE GORMOD O RAGLENNI 'TRIVIAL' AR Y TELEDU,AC MAE EISIAU DATBLYGU RHAGLENNI CYMRAEG O SAFON UCHEL.

S.T.G.
A FYDD 'NA LE I FEIBION GLYNDWR YN HANES CYMRU?

G.J.

BYDD YN SICR.NHW YW MERCHED BECA A THARW SCOTCH EU DYDD.FE YSGRIFENNAIS I SGRIPT I RAGLEN DELEDU AR BECA GAN GEISIO DANGOS I BOBL CYMRU EIN BOD NI WEDI BOD Y FFORDD HYN O'R BLAEN.MAE'N RHAID DEFNYDDIO HANES I DDEFFRO YMWYBYDDIAETH Y GENEDL.

S.T.G.

A YDYW'R 80AU WEDI BOD O UNRHYW WERTH HANESYDDOL?

G.J.

ROEDD YR 80au YN BWYSIG FEL DEGAWD A WELODD RHYW OES AUR YN DIRWYN I BEN.FE GANWYD CNUL Y DIWYDIANT GLO YNG NGHYMRU WRTH SYMUD MEWN I'R OES DECHNEGOL 'SUNRISE' NEWYDD.O SAFBWYNT HANES CYMRU MAE RHYW OES AUR YSGRIFENNU HANES DRWY GYFRWNG Y GYMRAEG AR FIN DOD I BEN RWY'N CREDU.DOES DIM ARIAN NAC AMSER I GAEL I WNEUD YMCHWIL Y DYDDIE YMA,AC MAE'R LLYWODRAETH YN CREDU MAI RHYW 'INSTANT BLANCMANGE' YW CREU GWAITH HANESYDDOL SAFONOL.

S.T.G.

BETH SY'N MYND I DDIGWYDD I GYMRU'N Y 90au, FELLY?

G.J.

DEWCH 'NAWR BOIS,HANESYDD YDW I NID PROFFWYD.

GALLWCH CHI DDIM DISGWYL I MI ATEB CWESTIWN FEL'NA.

S.T.G.

FA MOR OBEITHIOL I CHI AM GYMRU'R DYFODOL, FELLY?

HOFFAI STAFF 'SEREN TAN GWMWL' DDATGAN YN GLIR MAI NID DR GERAINT JENKINS YW'R CYFAILL HWN ☐

G.J.

WEL MAE'N TYNGED NI FEL CYMRY CYMRAEG YN EIN DWYLO NI'N HUNAIN.DWI DDIM YN CREDU MEWN RHAGLUNIAETH.OS YDYM NI AM ACHUB YR IAITH A SICRHAU DYFODOL I'N DIWYLLIANT, MAE'N RHAID I NI WEITHIO YN GALED TUAG AT WNEUD HYNNY.OND MAE'N RHAID I FI DDWEUD MOD I'N EITHA 'GOBEITHIOL AM Y DYFODOL. MAE GEN I FFYDD Y BYDD CYMRU'N MAGU MWY O 'GOOD BUGGERS' NA 'BAD BUGGERS',POBL A FYDD YN FODLON BRWYDRO ER MWYN SICRHAU DYFODOL GWERTH CHWEIL I'R GENEDL,I'R IAITH A'R DIWYLLIANT.

S.T.G.

DR GERAINT JENKINS,DIOLCH YN FAWR I CHI.

G.J.

PLESER BOIS!

Hundreds of people have gathered to see a ... handsome miner being hanged ...

DYW HANES DDIM YN BODOLI MEWN GWACLE. HANES YW'R BYWYD RY'CH CHI'N BYW NAWR. PAN FO RHYWUN YN SÔN FELLY AM 'DDIWYLLIANT' NEU 'DIFFYG DIWYLLIANT Y BOBL IFANC HEDDIW', FALLE FOD NHW'N SIARAD NONSENS, FEL DDYWEDODD Y 'PROCLAIMERS', "DYW DIWYLLIANT ALBAN AIDD HEB FARW, MAE JYST YN WAHANOL I'R HYN YR OEDD 50 MLYNEDD YN OL".

'Gwisg Draddodiadol Gymreig', 'cau gwe-erin', ac yn y blaen, yr hyn ydyw yn aml yw rhan criw o bobl, au diddordeb i ganfod (neu i greu yn aml, fel yn achos Arglwyddes Llanofer) diwylliant, hynny yw hunan fynegiant y werin bobl. Diwylliant i mi yw hunan-fynegiant pobl, boed hynny'n ganu pop, caneuon tafarn, neu y Cyfryngau torfol fel S.T.G hyd yn oed. Mae diwylliant yn esblygu (megis fel petae) Nonsens felly yw dweud fod y Diwylliant Gymraeg yn marw. Gellir dweud efallai fod y 'diwylliant eisteddfodaidd, a ail greuwyd yn y ganrif ddiwetha'n marw ond dyw hynny ynddo'i hyn ddim y yn golygu fod diwylliant Gymreig yn ei gyfanrwydd yn marw, mae jyst yn esblygu a goleithio datblygu.

Ma'r cwtl dwi'n ceisio'i ddweud yw, y tro nesa fyddwch chi'n canu neu yn chantio ar y maes Genedlaethol neu Ninian Park, jyst meddyliwch, mewn 50 mlynedd, efallai fydd plant bach yn gorfod ei adrodd ar ryw lwyfan eisteddfod. Wedi'r cyfan, fall dim hyd fod yn waeth na'r hen 'ffaldi raldi raldi, ffaldi raldi ro'.

...ib- ...ne 23 of ...e a ...e ...es ...d d. ...e

...ere he was born, Aberafan, to be buried.

O.N.
SEREN TAN GWMWL d/o Y MANS, STRYD NEWYDD, LLANBEDR P.S. DYFED. 0570 422587
GOLYGYDDION: IOAN WYN EVANS, SIÔN T. JOBBINS, OWEN LLYWELYN.

TRETH Y PEN

HEDDIW

long golden wig, and riding
horse. Her 'daughters' are c[h]
and carrying banners. The lar[…]

JUSTICE AND LO[…]
JUSTICE ARE […]

Other banners call for
decent foo[…]ed by R
begin to […]oug[…]
their wa[…]k[…]
they fo[…]y
But b[…]ha[…]
ings […] the
in[…] The
a[…]of th[…]
[…]use.
[…] esca[…]
[…]day
[…]s Cam[…]
[…]aper 7
[…]travell[…]
[…]diff. ar[…]
[…]en. His
about th[…]
Foster
go o[…]
'It […]
farmers to p[…]
many people were p[…]
told them I was sympathe[…]
the end they let me attend one […]

[…]ometim[…] […]hree or four
[…]ay du[…] […]urney.
[…]he roa[…] to
[…]a ho[…]
[…] I
[…]ave
[…] live
[…]s are
[…]prison.
[…]to eat is
[…]l. I'm not
[…]rmy" ran-
[…]
[…]'s little love
farmers here.
[…]y speak only
[…]he church. The
[…]h-speakers, and
[…]s. Although the
[…]f
[…]he

FOD AR DDECHRAE 1990 TERMAU VICEROY Y PEN. MWY CYMRU CYTHREULIG Y BRATHU NÔL. DAETH FFAFRIOL 'MR PETER WALKER Y WESTERN MAIL (R.I.P.) AM ROI HANES I'R CYMRY YN FYW! ROEDD Y GORFFENNOL YN NGHYSWLLT TRETH YN [illegible]

Os nag [illegible] cyfraith llaw i unrhyw fawr yn ein dyletswydd [illegible] ddim cyfiawn. [illegible] Deddf [illegible] i dorri cyfraith anghyfiawn, yn ddyletswydd [illegible]. Y Dreth ag i [illegible] anghyfiawn hyd [illegible] [illegible] Roedd [illegible] o hanes urddasol yn oed [illegible] o Gaerwrangon. Nghanol adlais aberth radicaliaeth [illegible] Cymry y Penrhyn. Y gorllewin, Ffyniant y Siartwyr [illegible] Merched y 1839 Gymraeg. [illegible] ar gwyllt. Streic Beca'n y 1890au [illegible] Chwarel [illegible] [illegible] a welodd [illegible] Test Cymru erioed y ganrif [illegible] yng Nghymru [illegible] y 1930au [illegible] degawd [illegible] 54 Sec a chwedig y adleisio [illegible] Gymraeg [illegible] erioed [illegible] amdanio. talu Tat Treth 1990 [illegible] Ebill 1990 [illegible] Ebill 1 [illegible] pôl Cymru pôl [illegible] […]

> "Mae Treth y Pen yn deg yn unig yn yr ystyr bod y Pla Du yn deg: nid yw'n gwahaniaethu dim, gan fwrw'r hen a'r ifanc, y cyfoethog a'r tlawd, y cyflogedig a'r diwaith fel ei gilydd"
> (Tory Reform Group)

MAE BECCA'N DWEUD...

RHOWCH BEN AR DRETH Y PEN!!!

y gorfod talu treth nydd nettam gwahaniaethu rhwng cyfoeth a thlodi (© Mark Lwys Traddodiad Gymraeg). Ar Ebrill 1af 1990 fe fydd pôl y dioddef tan 50'r cachach y chwerthin y [illegible] ffordd i'r banc. Ond ar Ebrill

6